

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aleksandra Barić

Analiza odnosov EU – ZDA: med idejnim sorodstvom in pragmatičnim sodelovanjem

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aleksandra Barić

Mentor: doc. dr. Žiga Vodovnik

Analiza odnosov EU – ZDA: med idejnim sorodstvom in pragmatičnim sodelovanjem

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Življenje je niz stopnišč.

Ko dosežeš vrh enega brez preskakovanja, si dosegel cilj.

Potem si ti odpre novo.

(A.B.)

Analiza odnosov EU-ZDA: med idejnim sorodstvom in pragmatičnim sodelovanjem

Odnose med Evropo in ZDA preučujemo skozi transatlantsko povezovanje. Obstajajo že vrsto stoletij, intenzivnejši so vzniknili na začetku hladne vojne, ko so ZDA potrebovale močne zaveznike v Evropi v boju proti komunističnemu bloku. Ena za drugo so začele nastajati evropske skupnosti, ki so bile predhodnice današnje Evropske unije. ZDA so bile od samega začetka podpornice gospodarskega združevanja, ki je prineslo ekonomsko rast in boljše pogoje za trgovino. Po drugi strani so po tistem nasprotovali pretesnemu političnemu sodelovanju, ki bi lahko ogrozil njihovo hegemonijo. Po padcu železne zavese je prišlo do velikih družbeno-političnih sprememb, ki so odnos med EU in ZDA drastično spremenile. Gospodarski odnosi so postali najintenzivnejši. Transatlantski politični odnos je sicer nekajkrat zašel v krizo. Kljub vsemu obe entiteti zagovarjata tezo, da bi EU imela precejšnje težave brez vizije in pomoči ZDA pri svojem nastajanju, da pa ta podpora še vedno obstaja in je vedno močnejša.

Ključne besede: EU, ZDA, transatlantsko sodelovanje.

Analysis of the EU-US relations: between the ideological relationship and pragmatic cooperation

We study about relations between Europe and the United States through Transatlantic link. Transatlantic relations exist many centuries but they have become more intensive on the beginning of the Cold War, when the USA were needing help in their battle toward the communist bloc. European communities have started to develop and European Union was born. From the beginning the USA were supporters of the economic relations and cooperation that brought economy growth and better conditions for trade. On the other side the Americans have quietly contradicted to political cooperation that could endanger their hegemony. Especially their relations has changed after the fall of the iron curtain, when there were big social and political changes. The transatlantic political relationship has come to a crisis for some time. Despite all that both sides advocate the thesis that the EU would have big problems in their develop without the vision and help of the USA, they also agree that this support still exists and it is getting even stronger.

Key words: EU, USA, transatlantic cooperation.

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	6
1 Uvod.....	7
2 Struktura diplomskega dela.....	8
2.1 Metodološki okvir.....	9
3 Razvoj teorije.....	10
4 Evropa in Združene države Amerike.....	13
4.1 EU.....	15
4.2 ZDA.....	17
4.3 Velika Britanija kot politični most med ZDA in EU.....	18
5 ZDA in EU v perspektivi varnosti in obrambe.....	21
5.1 11. september 2001 na "Marsu" in "Veneri".....	21
5.2 Skupni akcijski načrt EU in ZDA.....	25
5.3 "Pax Americana".....	27
5.4 Transatlantski odnosi.....	28
5.4.1 Poročila o transatlantskem sodelovanju.....	28
5.4.2 Transatlantski odnosi prej in potem.....	29
6 Zaključek.....	32
7 Literatura.....	36

SEZNAM KRATIC

CEI	Central European Initiative – Srednjeevropska pobuda
EGS	European Economic Community – Evropska gospodarska skupnost
EK	European Commission – Evropska komisija
EP	European Parliament – Evropski parlament
ESPJ	European Coal and Steel Community – Evropska skupnost za premog in jeklo
ESZD	European External Action Service – Evropska služba za zunanjepolitično delovanje
EU	European Union – Evropska unija
GMF	German Marshall Fund – Nemški Marshallov sklad
G-8	The Group of Eight – Skupina G-8
HLRCF	High Level Regulatory Cooperation Forum – Forum visoke ravni za regulativno sodelovanje
NATO	North Atlantic Treaty Organization – Organizacija Severnoatlantske pogodbe
OVSE	Organization for Security and cooperation in Europe – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	United Nations Organization – Organizacija združenih narodov
STO	World Trade Organization – Svetovna trgovinska organizacija
SZVP	Common Foreign and Security Policy – Skupna zunanja in varnostna politika
VB	Great Britain – Velika Britanija
ZDA	United States of America – Združene države Amerike

1 Uvod

Odnosi med Evropo in Združenimi državami Amerike (ZDA) obstajajo že več stoletij, intenzivnejši so vzniknili na začetku hladne vojne, ko so ZDA potrebovale močne zaveznike v Evropi v boju proti komunističnemu bloku. Po drugi svetovni vojni so se evropski voditelji odločili nadomestiti šibke odnose z gospodarskim sodelovanjem in povezovanjem. Tako so ena za drugo začele nastajati evropske skupnosti, ki so bile predhodnice današnje Evropske unije. ZDA so bile od samega začetka podpornice gospodarskega združevanja, ki je prineslo ekonomsko rast in boljše pogoje za trgovino. Po drugi strani so po tistem nasprotovali pretesnemu političnemu sodelovanju, ki bi lahko ogrozil njihovo hegemonijo. Odnosi med zahodno Evropo in ZDA so se začeli prvič zaostrovati v začetku sedemdesetih let, ko evropske države, samozavestne od gospodarske moči, niso več želele za vsako ceno slediti Američanom. Po padcu železne zavesne je prišlo do velikih družbeno-političnih sprememb, ki so odnos med ZDA in Evropo drastično spremenile. Gospodarski odnosi so postali najintenzivnejši. Transatlantski politični odnos je sicer nekajkrat zašel v krizo, predvsem zaradi vedno večje želje Unije, da postanejo svetovna politična velesila.

Ne glede na to, kako se je Zahodni svet v preteklosti izoblikoval, je v modernem času razumljen kot svet priložnosti in napredka. Predstavlja vero v liberalno univerzalne vrednote, v enakost in pravično razsodnost.

Evropa se je v prejšnjem stoletju povezala v Evropsko unijo (EU). Še zahodnjeje od EU so ZDA, ki so se združile že več kot stoletje in pol prej, a šele na pragu 20. stoletja so kot politična, predvsem pa gospodarsko močna entiteta vstopile na svetovno politično areno. Bahr, govorec nemške zunanje politike, pravi, da danes vendarle obstajata dva Zahoda: evropski Zahod in ameriški Zahod (Bahr v Garton Ash 2006, 63). Potem ko sta se v prejšnjem stoletju oblikovali politično, gospodarsko, kulturno in tudi intelektualno močni entiteti, EU in ZDA, sta se povezali v transatlantskem sodelovanju. Takrat je že konec istega stoletja za nekatere predstavljal ali pa morda še predstavlja konec nacionalne države. Fukuyama je pisal celo o koncu zgodovine, saj naj bi človeštvo doseglo točko konca človeške ideološke evolucije in univerzalizacije zahodne demokracije kot končne oblike človeškega vladanja. Preuss (v Levy in drugi 2005, 169) opozori, da tovrstna ideja verjetno ni bila naključna, saj se je ideja Fukuyame rodila ob končni zmagi liberalne demokracije nad vsemi podobnimi sistemi. Drži namreč, da sta zlom Sovjetske zveze in padec Berlinskega zidu konec hladne

vojne in zmago liberalne demokracije. Po mnenju mnogih je to povzročila ameriška liberalna in ne evropska socialna demokracija. Takrat je bila na zahodu vodilna sila ZDA, kjer je konec hladne vojne pomenil zmago dobrega in ji, kakor so to razumeli Američani, pokazal, da preostali svet potrebuje njihovo vodstvo. Operirali so s porazom komunizma, ki jim je predstavljal dokaz, da je tržna ekonomija bolj učinkovita, hkrati pa tudi moralno superiorna. Evropejci so bili na drugi strani bolj zaskrbljeni, ne le glede svoje prihodnosti, ampak tudi protislovne vloge ZDA v svetu. Na eni strani je zahod postal bogat ravno zaradi občutka dobrohotnosti s strani ZDA, v Evropi pa niso bili prepričani, da lahko svet funkcionira s samo enim močnim hegemonom na svetovnem političnem podiju. Verjetno se na stari celini niso predolgo spraševali, kaj bi bilo, če bi bilo in obratno, ampak so kaj kmalu zmago trga nad državo izkoristili kot intelektualni in moralni izziv zahodu.

Razsežnost obeh združenih držav je enormna, zato se vsakemu segmentu zgodovine ali dogodkov ne moremo posvetiti. Namen diplomskega dela ni zgolj analiziranje, ampak skozi obravnavanje mednarodnih oz. transatlantskih odnosov odkriti, kako so se tovrstni odnosi rodili, katera teorija nas je pripeljala do proučevanja le teh, kaj nam prinašajo ter kakšni so ti odnosi. Zanimalo nas bo tudi ali odnosi med EU in ZDA delujejo po principu "Imej svojega prijatelja blizu in sovražnika še bližje".

2 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo je razdeljeno na šest poglavij, ki se členijo na podpoglavja. Prvo poglavje je uvod, v katerem je predstavljena tematika, na katero se bomo osredotočali in sicer skozi refleksijo zahodnega sveta.

V drugem poglavju bomo opisali izbrane družboslovne metode preučevanja. Gre za klasične metode, ki kažejo na kompleksnost tematike in je zaradi tega potrebno uporabiti več različnih pristopov.

V tretjem poglavju bomo predstavili razvoj teorije, ki nas je pripeljal do izbrane teme. Osredotočali se bomo na Niccolla Machiavellija in preko njega spoznali realistično misel, ki je za to diplomsko delo zelo pomembna. Videli bomo, da je bil sprva v mednarodnih odnosih

močno zasidran politični utopizem, a je, po Brglezu "medvojna stvarnost", že pri Machiavelliju, še posebej pa kasneje odstopila od ideala in se ponovno vrnila k političnemu realizmu, katerega izhodišče so "egoistični interesi posameznih držav" (Brglez 2008, 87).

Četrto poglavje je razdeljeno na tri podpoglavja. Na začetku bo opisan odnos med EU in ZDA, saj ga je potrebno že na začetku nekoliko zamejiti, glede na to, da je mogoče na to navezavo pogledati skozi številne perspektive. V prvem podpoglavju bomo predstavili kratek oris politične zgodovine nastanka EU, v drugem podpoglavju takisto za ZDA, saj je današnji odnos med entitetama posledica preteklosti. V tretjem podpoglavju se bomo posvetili pomenu Velike Britanije, ki ZDA in EU predstavlja most medsebojnega razumevanja in graditve odnosov.

V petem poglavju bomo bolj podrobno pogledali varnostno politiko obeh entitet in sicer v treh podpoglavjih. Začeli bomo z 11. septembrom 2001, z dogodkom, ki ima pretresljivo vlogo v odnosih, kot jih poznamo v 21. stoletju. V drugem podpoglavju bomo skozi pregled Skupnega akcijskega načrta EU in ZDA, ki je sicer nastal že leta 1995, pogledali, kakšen pomen ima danes in kaj se je iz tega razvilo. V tretjem podpoglavju bomo razložili besedno zvezo "Pax Americana", ki jo številni teoretiki, znanstveniki in pisci pogosto uporabljajo, ko gre za ameriško politiko "prijateljstva" in miru.

Šesto poglavje je zaključek, v katerem bomo odkrili, kakšno je javno mnenje številnih Evropejcev in Američanov o transatlantskih odnosih za leto 2009 in odgovorili na vprašanje ali so odnosi med EU in ZDA posledica idejnega sorodstva in pragmatičnega sodelovanja.

2.1 Metodološki okvir

Raziskovalno vprašanje diplomskega dela, ki je pred nami, je nastalo kot posledica proučevanja različne literature, raziskovanja številnih dokumentov, poročil, akcijskih načrtov. Prav tako je bilo pregledanih mnogo video in avdio posnetkov. V ta namen je bil opravljen tudi intervju. Vse to je pripeljalo do vprašanja ali so odnosi med EU in ZDA resnično posledica idejnega sorodstva in pragmatičnega sodelovanja ali gre pri odnosih med enim in drugimi združenimi državami le za kompromis, ki je pogojen s pozicijo moči in varnosti v svetu.

V okviru iskanja odgovorov bomo uporabili številne družboslovne metode, ki so:

- analiza primarnih in sekundarnih virov oz. študij relevantne literature. Primarne, ker je pomembno upoštevati pravni okvir posamezne organizacije, strategije, nacionalne programe in sekundarne skozi knjige in članke, ker nam širijo horizont pravnih temeljev,
- deskriptivna metoda, ki je najpogosteje prvi pogoj za primerjalno raziskovanje,
- zgodovinska metoda, ki temelji na predpostavki, da so spremembe v zgodovinskem razvoju nujne, zato bomo te spremembe analizirali in jih kot posledice uvrstili v sedanje stanje,
- zgodovinsko razvojna in zgodovinsko primerjalna metoda, saj bomo skozi celotno nalogo razvijali, primerjali in zgodovinsko vrednotili EU in ZDA,
- metoda družboslovnega intervjuja bo uporabljena zaradi vpogleda v tematiko tudi s strani objektivnega opazovalca.

Ker smo omejeni s prostorom in časom, omejitve pri diplomskem delu izhajajo na eni strani iz zajetih le nekaterih teoretskih pristopov, na drugi strani zaradi izjemno vsebinsko širokega področja dela. Transatlantski odnosi so tako kompleksni na številnih področjih, da je mogoče raziskati še mnogo več in skozi različne metode. Zanimivo bi bilo primerjati mnenja evropskih in ameriških političnih stališč, podrobno preučiti npr. gospodarske kazalce v času, ko je svet zajela najprej finančna in nato še gospodarska kriza ter smernice za prihodnje. Celotno delo je tako izjemno strnjeno in predstavlja skromen pogled na sicer široko področje.

3 Razvoj teorije

Niccolò Machiavelli je z Vladařem postavil temelje številnim pojmovanjem politike in kasneje tudi politologije. Ne le da se je vse svoje življenje ukvarjal s politiko, Rakar celo pravi, da je bila politika njegova "obsesija" (Rakar v Machiavelli 1990, 229).

Opaziti je, da piše o stanju, kakršno je in ne, kakršno bi moralo biti, o ljudeh, kakršni so in ne kakršni naj bi bili, o moči taki kot je in ne kakšna naj bi bila, pri čemer opazimo njegov realistični pogled. Realistični način razmišljanja, na podlagi tega, kar kasneje imenujemo "politika moči", je postal neke vrste "razlog države" oz. real politika (H. Jackson in Owens v Baylis in Smith 2007, 62).

V teorijah mednarodnih odnosov je od vseh teorij nekako najbolj realistična tista, ki najbolj odgovarja razmišljanju Machiavellija. Zakaj v mednarodnih odnosih sploh? Machiavelli se je gibal v diplomatskih krogih, na misijah tudi zunaj takratne ne združene Italije, pogosto v Franciji. Razmišljal in delal je po svoji vesti in tudi kakor so mu bili naročili, a vendar zelo realistično in miselno. Zaradi neustavljive želje po združenih Italiji, ki jo tistega časa lahko na nek način razumemo kot Evropo pred Evropsko unijo.

Rakar ugotavlja, da je bil Machiavelli človek refleksije in ne akcije, čeprav se je izkazal tako v praksi, kakor tudi v diplomaciji in na vojaškem področju (Rakar v Machiavelli 1990, 254). *Vladar* je delo, ki vzbudi misel na znan rek: "Imej svoje prijatelje blizu, sovražnike pa še bližje."¹ Machiavelli je v zadnjem času svojega službovanja na državni ravni ves čas opozarjal na zadeve, ki škodijo državi in njenemu ugledu, prepričan je bil, da se človeška narava skozi zgodovino ne spreminja, da se ljudje v enakih situacijah obnašajo enako in zato je potrebno vedeti, da je nujen pogoj za obstoj države pamet in močna vojska, ki bo sestavljena iz državljanov republike in ne bo najemniška. Opozori, da mora vsaka država "šteti kot sovražnike vse tiste, ki upajo, da bodo kdaj nekaznovano lahko segli po njenem ozemlju" (Rakar v Machiavelli 1990, 250). Še vedno so ga jemali kot teoretika, nastala je celo anekdota na njegovo teoretsko znanje².

Niccolò Machiavelli je s svojim delom postavil temelje diplomskemu delu, in sicer v smislu odnosov med dvema entitetama EU in ZDA, ki sodelujeta na številnih področjih. Vprašati se gre, ali delujeta po principu "Imej svoje prijatelje blizu, sovražnike pa še bližje". Vladarja je Machiavelli posvetil Medičejcem zato, da bi z nasveti pomagal svojim prijateljem, ki to niso oz. da ti prijatelji ne bi postali njegovi še hujši ne-prijatelji. Nekateri so v njem videli

---

¹ "Keep your friends close but your enemies even closer."

² Rakar piše, da se je anekdota ohranila v posvetilu ene od Bandellovih novel: "Ko je naš globokoumni messer Niccolò Machiavelli hotel pod milanskim obzidjem postojiti /.../ tri tisoč mož na način, ki ga je opisal, se mu to nikakor ni hotelo posrečiti. /.../ Več kot tri ure nas je pustil čakati na soncu. /.../" (Rakar v Machiavelli 1990, 254).

realizem, saj je zapisal, da se "mora vladar, če se hoče obdržati, naučiti, da je lahko tudi ne-dober in da to svojo lastnost pokaže ali tudi ne, kakor pač terja potreba" (Machiavelli 1990, 56).

Machiavelli je po mnenju Wighta inavgurator realistične tradicije, saj je bil prvi, ki je po Grkih analiziral politiko brez etičnih predpostavk in naj bi bil celo prvi, ki je odkril pravi pomen besedne zveze "raison d'etat"³ (Wight v Boucher 1998, 90). Realizem, ki ga pripisujejo Machiavelliju, pa tudi Tukididu, Hobbesu in Heglu in po katerih se zgledujejo številni teoretiki, razumejo in tolmačijo svet takšnega, kot je. Zaradi tega so se oblikovali koncepti moči, interesa in ravnotežja.

Benko se sprašuje, ali je upravičeno govoriti o mednarodnih odnosih v pravem pomenu besede takrat, ko slednji niso potekali med suverenimi in neodvisnimi političnimi enotami. A vendar se že Tukidid pojavlja v literaturi kot tisti, ki je razglabljal o mednarodnih odnosih in ga uvrščamo med realiste (Benko 1997, 33).

Realistični pristop k proučevanju mednarodnih odnosov je sicer prevladal šele v 20. stoletju, pravi Simoniti, najprej v ZDA in šele nato v Evropi. Analize realistov so predvsem teoretičnega izvora, izhajajo iz zgodovinskega preučevanja, še posebej obdobja, ko je v Evropi prevladovalo klasično ravnotežje moči (1815-1914). Temeljne harmonije interesov med državami še ne obstajajo, gre le za konfliktno nacionalne cilje, ki so lahko pogosto vzrok za vojno. Prav tako so realisti mnenja, da se človeška narava ne spreminja in se ne more izboljšati do popolnosti. V osnovi je človek slab, grešen in želi imeti moč. Trajni lastnosti posameznika sta slutnja in borba za moč. Naloga države je tako oblikovati političen okvir, kjer bo človek omejen s svojo konfliktno naravo (Simoniti v Morhenthau 1995, 4-6). Ravno zaradi tega je potrebno ravnotežje moči, ki vzpostavlja medsebojno razumevanje med državami oz. preprečuje, da bi ena država postala hegemon, druge pa bi bile v podrejenem položaju.

Realistom se zdi pomembno če so državniki dosegli glavne zunanjepolitične cilje brez ogrožanja države, saj delujejo zunaj svojega teritorija, ki pa se močno razlikuje od notranje ureditve. Pravila nastopanja v mednarodnih odnosih se razlikujejo od tistih, ki jih državniki določijo za svoje ozemlje, ki so določena kot pravila obnašanja med posamezniki. Upoštevati

---

³ Nacionalni interes

je potrebno dejstvo, da so voditelji, državniki pred najvišjimi organi svoje države prisegli, da bodo varovali nacionalne interese pred vsemi zunanjimi grožnjami. Simoniti (v Morgenthau 1995, 9) pravi, da "za varnost lastne države v mednarodnem sistemu revolucionarnih, ekspanzionističnih, revizionističnih, hegemonističnih in drugih beligerentnih sil se mora državnik ..." pogosto odločiti za politične ukrepe, ki niso nujno v skladu s pravnimi ali moralnimi pravili civilizirane države. Realisti skušajo nacionalni interes uskladiti z nadnacionalnimi ideali, a poudarjajo, da ima prvi "primat" nad drugimi.

Politični realizem tako nujno kaže na pristop k mednarodnim odnosom z vidika borbe za moč, ki potrdi uresničevanje nacionalnega interesa. Rešitve je potrebno iskati v sistemu pregledovanja in iskanja ravnotežij, saj je popolno uničenje borbe za moč nemogoče pričakovati. Ravnotežje moči je edini relevantni način, s katerim je v vsakem odnosu mogoče zagotoviti relativno stabilnost. Trenutna situacija v svetu nam to vsak dan potrjuje. Knorr, ki ga povzema Simoniti, je mnenja, da so moč, vpliv in odvisnost tesno povezani pojmi. Odvisnost pomeni, da je neka država sposobna vplivati na drugo. Če je le-ta obojestranska, lahko vsaka škodi sebi in drugi in tvega, da prekineta odnose (Simoniti v Morgenthau 1995, 10-1).

Predstavljeni teoretični okvir je temelj razumevanja odnosov med EU in ZDA. Poiskati in raziskati želimo razmerje moči med omenjenima entitetama ter odkriti stično točko odvisnosti oz. na katerih točkah je katera močnejša ali nemočna in na kak način svoje stanje izkazuje druga drugi in ostalemu svetu. Delujeta po principu "prijatelj-sovražnik" ali je že v osnovi jasno, da je njuno prijateljstvo jasno zaigrano za voljo miru ali za voljo nujnega ravnotežja?

4 Evropa in Združene države Amerike

Zanimivo je, da so ZDA v obdobju po drugi svetovni vojni nudile veliko podporo ustvarjanju federalne Evrope, saj bi s tem stara celina postala podobna entiteti na drugi strani Atlantika. Zanimivo zato, ker bi lahko ZDA krepile svojo moč, napredek in več ali manj gospodarsko stabilnost, in to vse v času, ko se je Evropa soočala z mnogimi povojnimi težavami, od postavitve infrastrukture naprej. Siedentop (2003, 238-44), ki je naletel na podobno dilemo, odgovarja, da je šlo morda le za neumnost, "preživetje pristranosti do integracije", ko so ZDA

dobile občutek, da šibkim državam zahodnega dela Evrope grozijo sovjetske vojaške sile in komunizem, kar se mu ni zdelo prepričljivo in poiskal je nove odgovore. Dva izmed njih sta morda prikladnost oz. ideja, da bi Evropa posledično govorila v prid Američanom "z enim glasom" ali pa da bi ameriška politika predstavljala "zmagoslavje prepričanja nad koristoljubjem". Evropske regionalne identitete in pripadnost niso bile nikoli tako navezane na vladavino prava ali na demokratična načela, zato so se šele v povojnem času soočili z dejstvom in priložnostjo, da na evropski kontinent vpeljejo demokratično politično kulturo. Ravno v tem se regije v Evropi razlikujejo od ameriških izvornih držav, ki so bile samoupravne kolonije, preden so se povezale v Unijo oz. še preden se je o tem sploh razmišljalo.

Druga svetovna vojna je ohromila Evropo, po njej je sledilo obdobje obnavljanja vseh mogočih sistemov, od infrastrukturnih, gospodarskih, političnih. ZDA na svojem ozemlju niso utrpeli tovrstne škode, zato so lahko svojo moč na vseh teh področjih krepile. Na evropski strani se je krepil komunistični blok in kmalu se je obdobje miru in "blagostanja" prevesilo v obdobje hladne vojne⁴, kjer so se v mednarodnih odnosih spremenile pozicije moči. Geršak je mnenja, da smo sicer nanjo morda gledali kot na nekaj grozljivega, kjer so se zbirale vojaške moči, in to s sovražnostjo, a treba ji je priznati pozitivne premike, ki niso bili le vsebinsko vojaški. Razvijali so se obrambni mehanizmi, s katerimi se je zagotavljal red in mir, kljub temu, da je cilj hladne vojne, ki je bil ohraniti zahodni in vzhodni blok na ločenih straneh, potisnjen nekoliko v ozadje.

Po tem obdobju so ZDA prišle na vrh same piramide moči. Evropa sicer ni dosti zaostajala, sploh ker je v 90. letih že precej oblikovala pomen in razsežnosti EU in tako lahko konkurirala zahodni sili. Stara celina prej kot v tem obdobju, nikoli ni živela skoraj petdeset let brez vojn in še nikoli se ni na številnih področjih razvijala tako hitro (Geršak 1995, 118).

Na drugi strani Atlantika so neukrotljivo moč ZDA po hladni vojni nekateri imenovali unipolarnost, drugi so jo poimenovali kar kot hipersilo, tretji kot hegemonsko silo. Grizold (v Luard 2001, 55-7) meni, da moči ZDA ni mogoče več nadzorovati znotraj nacionalnih meja, saj so kulturno, ideološko, gospodarsko, tehnološko, vojaško in finančno absolutno preveč napredovale. ZDA, ki so le še en primer vsakega velikega in močnega vzpona neke sile, so

---

⁴ Lippmann pojasnjuje hladno vojno: "Prišlo je do konfrontacije, ki ima vse značilnosti vojne, razen da se ne strelja" (v Prunk 2008, 279).

vseskozi akumulirale svojo moč in s tem dokazovale, da se da hkrati svoje znanje plemenititi, ga predajati naprej in sprejemati tujega. Vsekakor je hladna vojna prinesla pomembne rezultate v mednarodni skupnosti. Crockatt (v Smith in Baylis 2007, 140) jih vidi v koncu okvirne bipolarne strukture in v spremembah na ravneh nacionalne države, za katere ugotavlja, da so se nekatere komunistične države soočale s tranzicijo, nekatere so razpadle, druge obdržale sistem, a so se vseeno morale soočiti z novimi nacionalnimi interesi, s svojo novo ali staro pozicijo moči.

Pomembna sprememba se je zgodila tudi v mednarodnih organizacijah, najvidnejši primer je opaziti v razkolu Varnostnega sveta Organizacije združenih narodov (OZN), kjer se je sprostil potencial, da bi OZN deloval kot kolektivno telo. Med drugim je bil razpuščen Varšavski pakt, NATO pa si je prizadeval vzpostaviti oblike, kjer bi se ponovno skrbelo za varnost celotne Evrope. V EU so razmišljali o svoji širitvi na vzhodni del celine. Petrič (2010, 113) opozori še na nastanek regionalnih podsistemov, ki "ustvarjajo omejitve in hkrati možnosti za zunanjo politiko držav v regiji", in ti so seveda EU, Svet Evrope, OVSE, pa tudi manj formalne povezave, kot npr. Srednjeevropska pobuda (CEI).

4.1 EU

Schuman (2003, 16-7) je zapisal, da Evropa ne bi smela biti področje, prepleteno z interesi, zaradi katerih bi kdo želel imeti politično, vojaško ali gospodarsko nadvlado. Voditi jo mora načelo enakosti pravic in dolžnosti za vse države, ki bi se združile v Unijo. Vladati mora demokracija večine in tako ta Evropa ne bo usmerjena proti nikomur, saj naj nima namena imeti napadalnih, egoističnih ali imperialističnih interesov – znotraj ali zunaj sebe. Pri vsem tem naj ostaja odprta za vsakogar, ki bi želel vanjo vstopiti. Bistvo njenega obstoja mora biti mednarodna solidarnost in sodelovanje, se pravi predvsem prizadevanje za mir. V svojih zapiskih je naposled napisal, da sicer obstaja množstvo interesov, ki so soodvisni in jim bo mogoče zadostiti, ko se bodo združili. Zato se je potrebno prepričati, da potrebujemo drug drugega, ne glede na pozicijo moči, saj sredstva, ki jih imamo, niso v sorazmerju z našimi potrebami. "Izoliranost ni postala le vzrok slabosti, temveč tudi propadanja" (Schuman 2003, 18). Evropa je imela težnjo po miru, katera se bo uresničevala preko gospodarske obnove,

ki je sicer druga najnujnejša⁵. Nastala je Evropska skupnost za premog in jeklo (ESPJ), katere pogodbo so podpisali leta 1951 z začetkom veljavnosti leto kasneje, kar predstavlja prvi korak z združenimi Evropi.

Shuman (2003, 123) je zapisal: "Evropa se išče; ve, da ima lastno prihodnost v svojih rokah. Še nikoli ni bila tako blizu cilja."

Z rojstvom EU se je začel proces evropske integracije med nove centre moči, kot del regionalne institucionalne strukture mednarodne skupnosti (Petrič 2010, 126). EU izstopa kot kompleksen akter, ki je svojevrsten, zato ga ni mogoče obravnavati ne kot državo in ne kot mednarodno organizacijo (Kajnc 2008, 16). Znotraj Unije so nastale možnosti za skupno sodelovanje ne le znotraj držav članic, ampak tudi širše, predvsem z drugimi državami in mednarodnimi organizacijami. Evropsko pravo, ki ga države članice morajo upoštevati, je postavilo okvire tudi zunanji politiki, ki jo EU izvaja skozi skupno, zunanjo in varnostno politiko (SZVP). Lizbonska pogodba⁶ narekuje visokega predstavnika EU za zunanje in varnostne zadeve, tj. "zunanjega ministra" in službo za zunanje zadeve, kar priča o dejstvu, da želi Unija predstavljati skupne poglede in zastopati ter izvajati skupna stališča v svetu (Petrič 2010, 128). 26. aprila 2010 so ministri za zunanje zadeve dosegli politični dogovor o predlogu za ustanovitev Evropske službe za zanjepolitično delovanje (ESZD), ki bo delovala kot diplomatska služba za EU in s tem zajemala tudi evropske delegacije v tretjem svetu, s čemer želi EU zagotoviti večjo usklajenost ter učinkovitost zunanjega delovanja in seveda povečati politični in gospodarski vpliv, kjer bo to potrebno. Hkrati bo ta služba z znanjem, informacijami in nasveti podpirala visokega predstavnika EU za zunanje zadeve in varnostno politiko, trenutno Catherine Aston. V tem času si v Bruslju prizadevajo za čim prejšnji začetek delovanja omenjene službe⁷. Joao Vale de Almeida, prvi veleposlanik EU pri ZDA, je

---

⁵ Namreč Schuman pravi, da mora biti Evropa prej kot vojaško zavezništvo ali gospodarska entiteta, "kulturna skupnost v najbolj vzvišenem pomenu te besede" (Schuman 2003, 25).

⁶ Podpisana je bila 13. 12. 2007 v Lizboni, ima sedem členov in trinajst protokolov s prilogami. Je plod pogajanj med državami članicami na medvladni konferenci. Ratificiralo jo je vseh 27 držav članic, ki so izbrale način ratifikacije v skladu s svojimi ustavnimi pravili. Veljati je začela 1. decembra 2009 in tako zaključila večletna pogajanja o institucionalnih zadevah. Dostopno prek: http://europa.eu/lisbon_treaty/index_sl.htm, 15. avgust 2010.

⁷ Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/showFocus.aspx?id=1&focusId=468&lang=sl>, 15. avgust 2010.

nastopil delo v Washingtonu v začetku avgusta letos (2010), kjer si bo v okviru evropskih interesov in ciljev prizadeval za "naravno" partnerstvo, kakor mu sam pravi⁸.

4.2 ZDA

Garton Ash (2006, 103) pravi, da so na začetku ZDA bile nova Evropa, saj je bila Evropa na nek način ameriški ustanovni "Drugi". ZDA so bile Nova Anglija in New York je bil Novi Amsterdam. Namreč večji del priseljencev v ZDA so bili najprej Angleži, za njimi Nizozemci in Švedi ter Nemci, francoski hugenoti, afriški sužnji, nekaj Špancev, Italijanov in Portugalcev (Ferfila 2002a, 471).

Zanimivo je, da je v vseh fazah kolonialnega razvoja angleška vlada imela skromen nadzorni učinek, saj so skoraj vse kolonije nastale kot družbe delničarjev ali kot fevdalna gospodstva, ki jih je podeljevala angleška krona. A zveza držav ali država, za kakršno so se imele ZDA v samih začetkih svojega nastajanja, se je kasneje otresla tudi francoskega pritiska. Danes so Američani mnenja, da je bila potem, ko so se upirali Britancem in se borili za neodvisnost, vse to revolucija, a v pomembnih ozirih je šlo za državljansko vojno. Ameriški lojalisti ali "toriji", navaja Ferfila (2002a, 481), kot so jih imenovali njihovi nasprotniki, so nasprotovali revoluciji, mnogi pa so prijeli za orožje proti upornikom. Bilo jih je okoli 20% belega prebivalstva v kolonijah, zavzemali so se za miroljubne oblike protesta, saj niso želeli z nasiljem sprožiti tiranije, mislili pa so, da bodo z neodvisnostjo izgubili gospodarske koristi, ki so jih imeli v britanskem sistemu. Pariški mirovni sporazum je zahteval od kongresa, da se jim vrne zaplenjeno imetje.

Revolucija je bila uspešna, v Deklaraciji o neodvisnosti so Američani izrazili svoje cilje in jim naredili zakonski okvir. Ustave so imele demokratični pridih, spodbujal jih je "duh republikanizma". Želeli so si zagotoviti neodtujljive pravice, vzore so iskali v virginijski ustavi, saj je obsegala suverenost ljudstva, mandatno vladanje, svobodne volitve in temeljne svoboščine. Nikjer pa niso zapisali pravice do enakosti; tako so bili sužnji in ženske izvzeti iz temeljnih pravic. Kljub temu, da se je revolucija dobro končala, so se Američani še nekaj časa ubadali s problemom širjenja, z zapleti z zemljo, z Indijanci, s poselitvijo, s krajevno upravo.

---

⁸ Dostopno prek: http://eurunion.org/eu/index.php?option=com_content&task=view&id=3825, 15. avgust 2010.

Z novo politiko, ki so jo ubrali, je zavračala zakoreninjeno načelo kolonialnega izkoriščanja, ki pravi, da kolonije "obstajajo zaradi koristi matičnih držav, so politično podrejene in socialne inferiorne". To so nadomestili z novim načelom in sicer da kolonije niso razširjena država ter da imajo pravico in ne privilegij do vseh koristi, ki jih prinaša enakost.

Sledilo je obdobje ustvarjanja Ustavne konvencije, ki je vzpostavila sistem države, kot ga poznamo danes (Ferfila 2002a, 482-4). Drugi kontinentalni kongres je leta 1776 sprejel Deklaracijo za neodvisnost in ustanovil ZDA trinajstih nekdanjih kolonij, ki jih je Velika Britanija priznala z mirovnim sporazumom sedem let kasneje in jim prepustila še svoja ozemlja, s čimer so pridobili osem novih držav. Leta 1861 so razglasili Ameriško konfederacijo. V naslednjih dveh stoletjih so nato Američani odkupovali ozemlja na kontinentu in si 50. zvezno državo priključili šele leta 1959 (Natek in Natek 2006, 432-5).

Po državljanski vojni so se ZDA hitro razvile v vodilno gospodarsko velesilo na podlagi jeklarstva in rudarstva, in tukaj je opaziti podobnost z Evropo, ki se je v EU povezala ravno zaradi večje gospodarske moči. Ferfila (2002a, 491) pravi, da je bila trgovina v ZDA "vezno tkivo državne enotnosti", takisto je želela ESPJ.

4. 3 Velika Britanija kot politični most med ZDA in EU

Velika Britanija (VB) se v petdesetih letih prejšnjega stoletja ni pridružila ne ESPJ in ne Evropski gospodarski skupnosti (EGS), saj so vodilni menili, da bi članstvo oslabilo močne trgovinske in politične vezi z drugimi državami Commonwealtha⁹ in z ZDA. Tradicija mednarodnega trgovanja je ustvarila občutek, da je evropski otok ločen od celinske Evrope in ni bilo malo ljudi, ki so verjeli, da v kolikor se prizna pristojnost katerega koli zunanjega organa, lahko to pomeni izgubo nacionalne suverenosti¹⁰.

"Britanija niha med navezavo na ZDA ali Evropo in v različnih konstelacijah išče pravo geostrateško vlogo zase. Nenehno lovi ravnotežje med enimi in drugimi interesi ter poskuša ob tem uveljavljati svoje" (Pikalo v Garton Ash 2006, 288). Vedenje te zahodnoevropske

---

⁹ Commonwealth je skupnost narodov, neodvisnih držav in odvisnih ali polodvisnih ozemelj, ki so bila ali so še pod britansko oblastjo in so v tej specifični obliki med seboj povezana (Leksikon CZ 1973).

¹⁰ Dostopno prek: http://ec.europa.eu/unitedkingdom/about_us/history_en.htm, 10. avgust 2010.

države je razumljivo, saj je VB ogromno prispevala k razvoju ZDA, tako na političnem, kakor tudi na številnih drugih področjih. Garton Ash (2006, 26) celo pravi, da je VB "otrok Evrope in roditelj Amerike".

Ferfila (2002a, 490-1) opozori, da so se kolonije v ZDA počutile kot zveza držav ali kot država in se s tem precej enakopravno postavljale ob bok Angliji. Ustvarile so si zelo dobro samoupravo, še posebej potem, ko se Anglija ni imela več toliko časa ukvarjati z njimi, kar je razvidno iz angleške kolonialne politike v 18. stoletju, ki je bila podobna tisti v stoletju prej in so guvernerji zato sami začeli iskati možnosti, da bi si v kolonijah pridobili moč, kakršno je bil kralj izgubil v Angliji. Spopadi med guvernerji in skupščinami so budili zavest pri priseljencih in jih opozarjali na razlike med ameriškimi in angleškimi interesi. Tako so kolonialni zakonodajni organi utrdili pravico do samouprave, kljub temu da je Anglija načrtno omejevala avtonomijo kolonij in v duhu merkantilistične politike ovirala njihov razvoj s prepričanjem, da so kolonije vir surovin in trg za britanske izdelke, kar je seveda povzročalo vedno večje nezadovoljstvo.

Z uporom naseljencev na "ameriških" tleh se je leta 1773 začel boj za neodvisnost, čemur povod je bila Bostonska čajanka. Dve leti kasneje se je začela ameriška vojna za neodvisnost, ki se je šest let za tem končala s predajo britanske vojske pri Yorktownu v Virginiji. Ko so ZDA leta 1789 dobile svojega prvega predsednika Georga Washingtona, so hitro postavili tudi temelje, okvire in pravila zunanjih politik, ki je temeljila na ohranjanju miru, na času, da si nova zveza držav opomore in na dovolitvi, da se proces državne integracije nadaljuje.

A verjetno eno najbolj znanih let v svetu, 1789, je tako v Evropi kakor tudi v ZDA pustila ogromen pečat. Toplakova (2003, 70) opozarja, da se je Francoska revolucija začela, ker absolutni suveren ni imel posluha za nikogar, še najmanj pa za razsvetljence, ki jih je bilo morda največ ravno v Franciji. Aktivno sodelovanje Francije v ameriški vojni za neodvisnost je državo finančno postavilo na realna, bankrotirana tla, poleg tega pa je bilo očitno, da so državljani v evropski državi celo manj svobodni, kakor tisti na ameriških tleh, ki so se uprli VB. Tako tudi Francija napove vojno VB. ZDA se je postavila na stran Francozov, kljub temu da je bila vojaško in finančno prav tako šibka. Kasneje so zavezništvo vendarle končali, a izoblikovali sta se republikanska in demokratska stranka. Prva je dajala prednost Franciji predvsem zaradi ideoloških razlogov, druga pa probritanski politiki, saj so imeli zaradi trgovinskih interesov koristi od VB. Sledila so nesoglasja med ZDA in VB, a leta 1814 so

podpisali Ghentski sporazum, ki je določal prenehanje sovražnosti, obnovitev osvojenih ozemelj in ustanovitev komisije za ureditev mejnih sporov. Zelo pomembna je bila Monroejeva doktrina, sicer steber ameriške strategije zunanje politike, ki je izražala zavračanje vsakršne nadvlade ali gospodovanje Evrope, v sicer obeh Amerikah¹¹ (Ferfila 2002a, 494).

Medtem ko bodo prebivalci VB in ZDA vedno občutili močno vez zaradi skupnega jezika, kulture in zgodovinske, so politični odnosi med obema vedno bolj zapleteni. Od vojne za neodvisnost v 18. stoletju do Busheve in Blairove vojne proti terorizmu v 21. stoletju, so se odnosi precej poglobili. Britanska stran odnos z ZDA imenuje "ambivalenten", medtem ko mu ameriška stran pravi "resnično poseben". Potem ko so ZDA po drugi svetovni vojni postale vodilna svetovna sila, so si v okviru svoje moči prisvojile tudi moč VB. Na eni strani ZDA in na drugi Sovjetska zveza, zato je bilo pričakovati, da VB na novo opredeli svojo zunanjo politiko in svoje mesto v svetu.

Neprimerna poteza VB je bila Sueška kriza, a verjetno so se Britanci takrat bolj zanimali za svoje interese, pozabljali pa na potreben odnos z ZDA. Po hladni vojni so ZDA formirale svojo zunanjo politiko in svetovni gospodarski sistem, nekatere države pa tega niso sprejele in so bile zato naslovljene kot sovražniki. Transatlantski odnosi so bili še v povojjih (predvsem zaradi nepozabljenega Sueza in odklonitve Britancev, da pošljejo svoje vojake v Vietnam), a leta 1963, ko je bilo ustanovljeno strateško vojaško zavezništvo in ko je Kennedyjeva administracija Britancem dala dostop do svoje vojaške tehnologije, je bilo jasno, da je VB najbolj zaupanja vreden zaveznik v Evropi. Od takrat naprej, z izjemo Falklandskih otokov na začetku 80. let prejšnjega stoletja, so britanski ministri za obrambo precej podobni tistim iz Pentagona, saj so, kot je zapisal Pikalo (v Garton Ash 2006, 291), Winston Churchill, Margaret Thatcher in Clement Atlee svojo zunanjo politiko navezali na ZDA, pa če je šlo zaradi zgodovinskih dejavnikov ali pa zaradi podobne ideologije.

Vrhunec odnosov med VB in ZDA je bil verjetno dosežen po 11. septembru 2001, ko je Blair v enem izmed intervjujev tistega časa izjavil, da je napad na ZDA, napad "na vse nas", poleg tega pa so se Britanci s tem tudi podpisali pod Bushevo vojno proti terorizmu (video intervju

---

¹¹ Doktrina je bila posledica čedalje večjega vala osvobodilnih gibanj v Južni Ameriki in je onemogočala vrnitev osvobojenih kolonij.

na CNN¹²). Blair je leta 2003 na srečanju obeh domov Kongresa predstavil svojo politično vizijo, v kateri se je jasno izrekel za partnersko povezovanje EU z ZDA, saj se bodo okoli njiju nato zbrale vse ostale države, majhne in velike. Večinoma so mu Evropejci verjeli, a po šestletnem mandatu so bili mnogi, tudi zagovorniki njegove vizije, skeptični, da je načrt uspel. Dejali so, da je Blairov most "pokopan nekje na sredini Atlantika" in mu očitali prevzetnost, "amaterstvo in to, da je postal Bushev pudelj", se pravi, da mu je bilo bližje podrejeno razmerje z desnimi v ZDA kakor partnerstvo "s socialnimi ali krščanskimi demokrati" v EU (Garton Ash 2006, 48-9). Blair je bil in bo verjetno ostal tudi v prihodnje sinonim za anglo-ameriške odnose, za proamerikanizem, kar je očitno celo v humorističnem nastopu Willa Ferrella¹³, ki je v svojem nastopu na Broadwayu še posebej poudaril, da je VB najmočnejša in glavna zaveznica ZDA in da je Blair zanimiv prijatelj, saj mu je uspelo vedno spregovoriti prvemu in se je tako Bush počutil zmagovalca.

5 ZDA in EU v perspektivi varnosti in obrambe

5.1 11. september 2001 na "Marsu" in "Veneri"

Lind (v Todd 2005, ix) pravi, da so ZDA na začetku 21. stoletja svet zasedala kot "velikan". Nobena druga država od starega Rima ni imela tako mogočne vojaške moči. A 11. september 2001 ali 9/11, kot ga označujejo Američani, je pokazal, da zgodovine še ni konec in da lahko šele ta datum jemljemo kot prehod v novo stoletje in tudi v novo tisočletje. Garton Ash (2006) pravi, da so se ZDA z 11. septembrom, prvič po opustošenju Bele hiše s strani britanskih čet leta 1814, soočile z odkritjem, da kljub vsej svoji mogočnosti in moči ne morejo obvarovati svojega ozemlja in naroda. Tovrstno dejanje je, pravi Chomsky (2005, 11), "v mednarodnih

---

¹² Video intervju na CNN s Tony Blairom. Dostopno prek:

<http://edition.cnn.com/video/#/video/world/2009/08/24/amanpour.blair.post.9.11.cnn?iref=allsearch>, 14. avgust 2010.

¹³ Will Ferrell: You're welcome, America. A final night with George W. Bush (Stand up comedy, 2009. Broadway).

odnosih nekaj zares novega", a ne zaradi obsega oz. vsebine, ampak zaradi svojega namena. ZDA so bile takrat prvič po letu 1812 ogrožene in napadene na lastnem nacionalnem ozemlju. A zahodna velesila je s hitrimi odzivi pokazala svojo zavest o ameriškem nacionalizmu, ki je bil do takrat zastrt s post-nacionalno globalizacijo, tisto, ki deluje preko multinacionalk, a se je kmalu izkazalo, da jih popolnoma nadzirajo Američani sami. Kljub vsemu temu se je javila ne le EU, ampak tudi vsa Evropa, da je pripravljena pomagati zatreti terorizem. Garton Ash (2006, 111) opozarja na dejstvo, da se ni zavedala tudi tega, da mir in blaginja nista sami po sebi umevni in da je že bila žrtev lastnega uspeha.¹⁴ Vedeti je potrebno, da sta tako Evropa kakor tudi ZDA močno odvisni od uvožene energije, saj je prva največja uvoznica, druga pa ena največjih porabnic črnega zlata in zemeljskega plina na svetu. Po 11. septembru sta obe entiteti odkrili "globlje skupne interese". Američani so sprožili vojni v Afganistanu in v Iraku, katerih tako hudih posledic nihče ni pričakoval. Ob tem spomnimo na retorično dejstvo, da je tudi VB vstopila v to isto vojno. Potem ko se je pričakovalo, da bodo ZDA prvi cilj terorizma, se je v manjši obliki pojavil tudi v Evropi, npr. leta 2004, ko je bil napaden Madrid.

Joško Morić¹⁵ pravi, da se je 11. september zgodil spektakularno in tragično hkrati. Zanimivo je, da se po tem ni zgodilo nič podobnega v smislu razsežnosti, kar bi lahko bil minus za Američane. Meni celo, da to ni slučajno in se sprašuje, ali morda med ZDA in Al Qaeda morda obstaja kak tihi dogovor. Zanika možnost, da bi razmišljal o teoriji zarote, ampak le o ohranjanju pozicije moči v svetu. Zanimivo bi bilo vedeti, kako ob dejstvu, da ima ZDA največje število tajnih služb in hkrati najuspešnejših, Američani niso vedeli, da se pripravlja nekaj tako velikega. Je šlo za dejstvo, da so vedeli, pa skrajne islamistične skupine niso jemali resno? Chomsky (2005, 17) odgovarja, da so bili napadi na ZDA septembra 2001 za obveščevalne službe "šok in presenečenje", kljub temu, da je Cia bila v 80. letih prejšnjega stoletja priključena obveščevalni službi v Pakistanu za rekrutiranje, urjenje in oboroževanje najbolj skrajnih islamskih fundamentalistov, "da bi se bojevali v "sveti vojni" proti ruskim zavojevalcem Afganistana".

---

¹⁴ Garton Ash govori o tem, kako se je Evropa krvavo rešila pred sovjetskim komunizmom, a je zaradi napačnih odločitev z barbarstvom povzročila več kot 200.000 mrtvih v balkanskih vojnah. Sprašuje se, kdaj bo stara celina začela trezno razmišljati.

¹⁵ Mag. politologije, predavatelj predmeta "Management sigurnosti" na Fakulteti za politične znanosti Univerze v Zagrebu, specialist za nacionalno varnost. Z njim sem opravila osebni intervju.

Vprašajmo se, kako ob teh dejstvih tajne službe ne morejo izslediti enega človeka, kot je Osama bin Laden. Morić je mnenja, da bi se celoten koncept obrambne politike v svetu spremenil oz. da bi ZDA izgubile glavno vodilo za vojno na Bližnjem vzhodu. Drugi razlog je, da je vojna proti terorizmu danes vodena z enim velikim interesom, in ta je gospodarski. Morić pravi, da vsaj 10 milijonov Američanov zaradi vojne živi zelo dobro.

Rober Kagan, vodilni med teoretiki strateških vprašanj ameriške zunanje politike (Hribar ga naslovi kot vodilnega med ideo-logi ameriške Moči in njene Pravice)¹⁶, je napisal dva teksta¹⁷, kjer je izpostavil primerjavo oz. razliko med entitetama, ki ju preučujemo.

Evropa se je odrekla moči. Naravnana je k svetu, trdno zavezana pravilom in zakonom, povezanemu v transnacionalne organizacije in kooperacije. Zagovarja posthistorični raj brez nasilja in relativnega blagostanja kot nekakšno uresničenje Kantovega ideala v večnem miru. Združene države pa nasprotno ostajajo vpletene v zgodovino. Njihova praksa uporabe moči vključuje vojaško silo in premoč. Na svet gledajo podobno, kot je nanj v 17. stoletju že gledal Thomas Hobbes, angleški filozof države, kot na anarhično tvorbo, v kateri brez uporabe nasilja ni dejanske varnosti, obrambe in uveljavljanja liberalne ureditve. To je razlog, zaradi katerega Američani in Evropejci s svojimi strateškimi predstavami pripadajo različnima svetovoma. Prvi izvirajo iz Marsa, drugi z Venere. Med njimi dejansko prihaja vse redkeje do soglasja in zmerom manj se razumejo (Kagan v Hribar 2004, 378).

Kagan meni, da so demokracije EU spoznale, da je na tem teritoriju bolje imeti "Večni mir", Bereuter in Lis (2003) pa, da je vojna na naših tleh v tem času tako ali tako nepredstavljiva. Potemtakem naj bi bila Evropa naklonjena pravu in pravici, saj je prešibka za več moči, kljub temu, da se je opirala na "power policy"¹⁸; Američani pa naj bi bili "vzpostavljaljenci, nosilci in izvajalci" te moči, a so že od vedno sledili načelu "rule of law"¹⁹ (Hribar 2004, 379). Zastavlja se vprašanje ali bi bilo potrebno zamenjati pozicijo moči. Morhenthau (1995, 114-5) opozarja na izjavo Washingtona, da ima Evropa številne svoje interese, ki z ameriškimi nimajo dosti

---

¹⁶ Hribar 2004, 378.

¹⁷ Prvi iz leta 2002: Misija Večnega miru – Evropejci so šibki, zato moči Amerike ne morejo dojeti; drugi iz leta 2004: Transatlantska tragedija (Evropejcem je bolj pomembno oslabiti Ameriki, kot pa se s to super silo boriti z nevarnostmi).

¹⁸ Politika moči

¹⁹ Vladavina prava

skupnega, saj se pogosto vpleta v spore, ki njih ne zanimajo. Zato bi bilo primerno, da se ameriška stran ne zapleta v evropske politike, ki so pogosto spremenljive ali pa celo vpete v "običajne kombinacije in spore njenih prijateljev in sovražnosti". Ob koncu 18. stoletja sta tako evropska politika in politika moči pomenili isto. Ta odmik Washingtona zato lahko razumemo kot odmik od politične moči, kar pa je bilo dejstvo le še do konca 19. stoletja. Praktično so že pred koncem stoletja opazovali Evropo, kako igra vlogo moči, in si prizadevali, da bi ji pomagali pri vzpostavitvi demokracije, kakor je tisto stanje opisovala evropska stran. Celoprepričani so bili, da lahko s svojimi izkušnjami pripomorejo k lažji širitvi svobode, saj so menili, da je ekspanzionizem in imperializem, ki sta v nasprotju z ameriško tradicijo, napad na demokracijo. Po vseh možnih eksperimentiranjih na obeh straneh je prišla, skoraj neizogibna, povezanost v miru. Morgenthau (1995, 116) to naslovi kot "sodobni utopizem". Izhodišče vidi v domnevi, da je svet "dojemljiv za znanost in razum ter ima v sebi vse elemente, potrebne za harmonično delovanje vsega človeštva".

Morić pravi, da so ga izkušnje naučile, da je težnja po idealizmu utopistična in brez smisla. Namreč, ni mogoče, da bi idealna družba obstajala ne na ameriški kakor tudi ne na evropski strani, saj je na obeh straneh preveliko število držav združenih v skupnost, da bi lahko za katero koli od njih rekli, da se drže ene same strani, se pravi ali moči ali vladavine prava in da so pri tem še uskladile interese. Interes je pa vedno "duh poganjač".²⁰

Tocqueville pravi, da ameriški moralisti sicer ne trdijo, da se je potrebno za soljudi žrtvovati, ampak da so te žrtve enako potrebne za tistega, ki si jih nalaga, in za tistega, ki ima od njih korist, kar pomeni, da je Američanom primaren interes. V Evropi se zdi, da ljudje igrajo na karto požrtvovalnosti, ki pa je ni več. Če bi dejanski interes bil popolnoma sprejet tudi v moralnem svetu, bi bile najbrž izjemne vrline redkejše in izprijenosti manj pogoste. Tocqueville ne misli, da je zato v Evropi več egoizma, ampak da je v Ameriki bolj razsvetljen, kar pomeni, da tamkajšnji prebivalci znajo žrtvovati del svojih interesov, da bi

---

²⁰ Bibič (1981, 160) je zapisal: "Interes sodi med najbolj sporne kategorije sodobnega družboslovja, vključno politične znanosti." Namreč, srečamo ga lahko v pojmovanju postuliranega ali empiričnega. Poleg tega obstajajo nejasnosti o tem, če ga lahko obravnavamo kot nekaj nadzgodovinskega ali v smislu 'splošnega interesa', kot subjektivnega ali objektivnega. Interes je neke vrste "zveza med objektom in subjektom", ki sta lahko v različnem razmerju. Bibič je mnenja, da je interes mogoče stopnjevati, saj je lahko minimalen ali maksimalen, kar pomeni v nepopolni ali popolni obliki. Razlikovanje med subjektivnim in objektivnim se nanaša na položaj in vlogo družbenih in političnih sil. "Protislovja med interesi se izražajo kot protislovja med družbenimi in političnimi silami." V mednarodne odnose se ne gre z brezosebnim interesom. (Bibič 1981, 160-4).

rešili ostalo, medtem ko v Evropi ljudje želijo obdržati vse, a pogosto vse izgubijo (Tocqueville 1996, 177).

ZDA so imele velik in močan interes, a šele, ko so v zadnjem stoletju pridobile še na moči, imele pa so že vladavino prava oz. so le-tega vzela v svoje roke, kakor pravi Hribar (2004, 379), šele takrat so ga lahko začele uresničevati.

Poglejmo še odnos med EU in ZDA skozi percepcijo Marsa in Venere, kjer se Morić strinja z mislijo, da bi lahko bili entiteti vsaka iz enega planeta. Na začetku je treba vedeti, kako so nastale ZDA in kako se je združila Evropa, saj se s tem zavedamo tudi posledic odločitev, ki jih sprejemata vsaka zase. Veliko se govori o tem, da so ZDA primer multietičnosti, multikulturalnosti, kateremu bi bilo potrebno slediti. Ampak poznati moramo zgodovino, da lahko razumemo dogajanje na evropskem in ameriškem podiju. Druga "marsovska" stvar, na katero Morić prav tako opozori, je gospodarska moč, in se obenem sprašuje, do kdaj bo trajala, če le bežno pomislimo na Kitajsko, kljub temu, da sta danes ZDA in EU najmočnejši ekonomiji na svetu. Skupaj zavzemata približno polovico vse svetovne ekonomije in sta tudi entiteti, ki imata podpisanih največ bilateralnih sporazumov na področju trgovine in investicij.

Če nekoliko karikiramo pozicijo Marsa in Venere: za prvega vemo, da je močan, ognjen planet, drugi pa bolj feminiziran. V zelo kratkem času so se Evropejci iz militaristov, imperialistov, močnih igralcev v svetu spremenili v pacifiste in na drugi strani so se Američani razvili v prav to, kar je Evropa nekdanj bila, v goreče imperialiste, ki imajo v rokavu pripravljene vedno nove izgovore, zakaj so njihova posredovanja potrebna. ZDA predstavljajo nosilce in izvajalce volje do moči ali za moč, EU pa naj se poslužuje vladavine prava tako na mednarodni kakor tudi na ljudski ravni. S tem smo dokazali, da je vprašanje zamenjave politične moči ustrezno, saj sta si jo EU in ZDA že zamenjali skozi zgodovinski tok dogodkov.

5. 2 Skupni akcijski načrt EU in ZDA

Leta 1995, ko EU v svoji postavi še ni imela 27 držav članic, je bil sestavljen akcijski načrt za razširitev in poglobitev odnosov med EU in ZDA s štirimi cilji:

- spodbujanje miru in stabilnosti, demokracije in razvoja,
- odziv na globalne izzive,
- prispevanje k širitvi svetovne trgovine in tesnejše gospodarske odnose,
- izgradnje (političnih) mostov čez Atlantik (Joint EU/US Action Plan 1995).

Ta akcijski plan je bil skupaj z Novo transatlantsko agendo sprejet kot okvir in izhodišče za vse nadaljnje odnose med EU in ZDA. Obe strani sta ugotovili, da pripisujeta največji pomen izpopolnjevanju nove transatlantske skupnosti, ki odraža skupne interese za spodbujanje stabilnosti in blaginje po vsej celini Evropi, na temeljih demokracije in prostih trgov. EU in ZDA sta takrat zavzeli pozicijo globalnega partnerstva, saj sta sprejeli odgovornost, da skupaj rešujeta spore na nemirnih območjih, da vključujeta preventivne diplomacije skupaj, za uskladitev prizadevanj za pomoč, humanitarne akcije in pomoč pri izgradnji zmogljivosti za gospodarsko rast in samozadostnost. Pri tem je potrebno krepiti demokratičnost institucij in spoštovati človekove pravice, ki so bistvenega pomena za stabilnost, blaginjo in razvoj. Prav tako delita skupno skrb za obravnavo globalnih izzivov, ki brez spoštovanja nacionalnih meja predstavljajo resno nevarnost kakovosti življenja in jih nihče ne more rešiti sam. Zapisali sta, da bosta prevzeli odgovornost za zatiranje mednarodnega kriminala, terorizma in trgovine z drogami, množičnih migracij, degradacije okolja, jedrskega orožja in bolezni.

Glede na to, da sta druga drugi največji partnerici na področju trgovine in naložb, se je treba zavedati, da tako vplivata tudi na tretje države, zato je potrebno zagotoviti mednarodno stabilnost in rast ter dvostranski dialog tudi razširiti, še posebej z oporo Svetovne trgovinske organizacije (STO). Gradnja transatlantskega mostu je potrebna, da se bodo tudi prihodnje generacije zavedale pomembnosti sodelovanja, saj se z njim vzpostavi transatlantski poslovni, informacijski in kulturni dialog (Joint EU/US Action Plan 1995).

Ta skupni akcijski načrt je postavil temelje vsem naslednjim, saj so se kot nadaljevanje tega v preteklih letih oblikovali podrobni skupni akcijski načrti na posameznih področjih. Tako jih pripravljajo v okviru delegacije pri EK in EP in obratno v ZDA.

5. 3 "Pax Americana"

Grizold (v Luard 2001, 56-7) pravi, da je pomembna vsebina "Pax Americana" varnost v najširšem pomenu besede, se pravi v gospodarskem, vojaškem, tehnološkem in demokratičnem. S tem ko se je globalizacija širila na Zahod, pomeni, da gre za "globalizacijo civilnih standardov". Skupno zahodno mnenje je zato verjetneje, prav tako pa tudi odpor in grožnje Pakistana, Indije, Kitajske ali Rusije, ki so države z jedrskim orožjem. Pričakovati je tudi odpor drugih držav, kar lahko vodi do "spopada civilizacij", ki ni zgolj terorizem, kakor pravi Samuel Huntington.

O tem se je dalo govoriti že po koncu hladne vojne, ko so ZDA pokazale nagnjenje k unilateralnemu delovanju, saj so "pognale nov velikanski oborožitveni program, ki naj ni ohranil in povečal njeno vojaško svetovno nadvlado, pa tudi ameriško vojaško prisotnost v vsakem delčku sveta" (Ferfila 2009b, 480). Petrič (2010, 123) pravi, da je na to vplivalo še nekaj drugih dogodkov. OZN²¹, ki predstavlja središče multilaterizma, se še vedno ni uspela uveljaviti kot središče urejanja bistvenih mednarodnih vprašanj in se hkrati znebiti občutka neučinkovitosti, kar se je pokazalo v primeru Balkana, ko so posredovale ZDA. Na drugi strani to ni ZDA nič kaj preveč koristilo, saj so s tovrstno potezo kljub pomoči unilaterizem še poglobile, s tem pa slabile kohezijo zavezništev in povezav, saj ni bilo več sovjetske nevarnosti. Kljub vsemu se je izkazalo, da "se mednarodna skupnost brez ZDA ni sposobna učinkovito soočiti s konfliktnimi situacijami in izzivi mednarodne varnosti", saj so te preprosto globalna velesila, ki dominira na vseh možnih področjih in v vseh možnih organizacijah. Zato, zaključuje Petrič (2010, 124), "se je ponujala teza, da smo imeli po letu 1990 opraviti s pax americana, z mednarodnim sistemom", ki ima le en center moči –

---

²¹OZN ima v svoji Ustanovni listini v prvem členu zapisano, da je namen organizacije v:

- ohranjanju mednarodnega miru in varnosti in da v ta namen izvajajo učinkovite kolektivne ukrepe za preprečevanje in odpravljanje nevarnosti miru in zatiranje agresivnih dejanj ali drugih kršitev miru, ter da slednjega uveljavijo z mirnimi sredstvi, v skladu z načelom pravičnosti in mednarodnega prava, prilagajanje ali reševanje mednarodnih sporov ali situacij, ki bi lahko privedle do kršitve miru;
- razvijanju prijateljskih odnosov med narodi, ki temeljijo na spoštovanju enakopravnosti ljudstev in njihove samoodločbe ter sprejemanje drugih ustreznih ukrepov za utrditev svetovnega miru;
- doseganju mednarodnega sodelovanja pri reševanju mednarodnih problemov gospodarske, socialne, kulturne ali človekoljubne narave in pospeševanje ter spodbujanje spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero;
- usklajevanju dejavnosti narodov za doseganje skupnih ciljev. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>, 15. avgust 2010.

mednarodni sistem, ki je unipolaren, vodijo ga ZDA. Zanimivo, Morić opozori na mirovne misije OZN in izpostavi uspešnost le-teh na realnem podiju. Sprašuje se, zakaj nikjer ni mogoče zaslediti podatka o številu uspešnih mirovni misij in zakaj v splošnem nihče kaj dosti ne govori o tem.

5. 4 Transatlantski odnosi

Vpetost v transatlantsko skupnost je dodaten element moči EU, saj se tako tesno povezuje z ZDA. Transatlantsko področje zajema demokratične države in tržne ekonomije, kjer se spori, v kolikor do njih prihaja, ne rešujejo z vojaškimi sredstvi, pritiski ali grožnjami. Načeloma gre za področje stabilnosti in miru, kjer so vojaški potenciali usmerjeni navzven, grožnje pa prihajajo od zunaj (Turnšek 2008, 324). Ta povezanost temelji na skupni gospodarski povezanosti, na skupnih varnostnih interesih in razvejanem sodelovanju ter na skupni izkušnji soočanja s totalitarizmi moderne dobe. Iz tega so se rodile skupne vrednote, motivirane s človekovimi pravicami, svoboščinami in spodbujanjem svobodne ustvarjalnosti (Petrič 2010, 129). Bereuter in Lis (2003) pravita, da je dejstvo, da je potrebno skupne interese, kot so spodbujanje bolj odprte trgovine in demokratični svet, pa tudi boj proti skupnim grožnjam, kot so globalni terorizem, ki je, kot opozarja Garton Ash (2006, 182-3), v dobi globalizacije seveda bolj globalen²² in razvoj orožja npr. jedrskega, okrepiti s transatlantskim sodelovanjem. ZDA potrebujejo močnega partnerja, kot je EU, za lažjo širitev interesov ne le doma ali v EU, ampak tudi v svetu.

Številne institucije in organizacije, tako na evropski kakor tudi na ameriški strani, v različnih obdobjih pripravljajo mnogotera poročila o sodelovanju teh dveh entitet, o napredku itd.

5. 4. 1 Poročila o transatlantskem sodelovanju

Poglejmo kratek oris tovrstnih poročil oz. kaj so njihove vsebine. Transatlantski ekonomski svet je v sodelovanju z ameriškim Uradom za informiranje in zakonodajne zadeve, z Uradom

---

²² "Več teroristov 11. septembra je izhajalo iz Evrope."

za upravljanje in proračun in z Evropsko komisijo pripravil Aneks k Poročilu²³ o napredku transatlantske ekonomske integracije med ZDA in EU.

Zapisali so, da si obe strani prizadevata za odpravo nepotrebnih razlik, in sicer s poglobljenim sodelovanjem, z izmenjavo boljših praks in z razširitvijo strokovnega znanja tudi za podporo tretjim državam. Znatni napredek je bil opažen na Forumu visoke ravni za regulativno sodelovanje (HLRCF), kjer sta razvili dodaten seznam predpisov in pobud na energetskega področju in sklenili, da se bosta tudi v prihodnje dogovarjali v zvezi z razvojem na področju nanotehnologije, glede katere bodo spisane tudi bele knjige. Prav tako sta se EU in ZDA zavezali k varni porabi hrane svojih državljanov, kar je njuna strategija na tem področju že vrsto let. Tako je EU poslala svojega uradnika iz Bruslja v ZDA, kjer so ekipe, ki se ukvarjajo z varstvom prehrane, delile informacije in znanje, in to se je izkazalo za zelo uspešno. To sta le dva izmed mnogih primerov, o čem se pogovarjata, dogovarjata EU in ZDA. Naštejmo še nekaj področij: farmacija in medicinski pripomočki, kozmetika, kemikalije, električna oprema, varnost prevoznih sredstev, varnost igrač, omrežna varnost, varnost intelektualne lastnine, varnost trgovine in transporta, finančni trgi, inovacije in tehnologija, investicije itd. (Annex – Review of progress under the framework for advancing Transatlantic economic integration between The United States of America and The European Union 2009).

5. 4. 2 Transatlantski odnosi prej in potem

Transatlantski odnosi so bili že mnogokrat postavljeni pred mnoge izzive. Omenili smo že nacionalizacijo Sueškega prekopa, ki predstavlja eno izmed kriz transatlantskih odnosov. Do napetosti je prišlo tudi v začetku 60. let zaradi soodločanja o uporabi jedrskega orožja, namreč nameščanje ameriških jedrskih raket v Evropi so spremljali glasni protesti. Obstoj skupnega sovražnika, Sovjetske zveze in "percipirana ogroženost sta ves čas hladne vojne zmanjševale napetosti in pomagale vzdrževati enotnost zavezništva". Po koncu hladne vojne so se ZDA in evropski zavezniki na tistem spraševali, ali je zavezništvo v tej obliki še smiselno ohranjati (Turnšek 2008, 325).

---

²³ Poročilo je bilo napisano leta 2008, aneks pa leta 2009, zato sem uporabila slednjega.

Potem ko se je zgodil 11. september, se je marsikaj spremenilo. Eco (2009, 42-3) pravi, da so različna stališča o iraški vojni pokazala razdeljeno in šibko Evropo. Vzhodnoevropske države so ob vstopu v EU že takoj sodile v stare demokracije in so bile kot take pripravljene razpravljati o svoji nacionalni suverenosti, medtem ko so najmlajše demokracije, usmerjene v krepitev svoje pred kratkim pridobljene neodvisnosti, bile pripravljene na sklepanja zavezništov, ki segajo tudi čez meje Evrope.

Takratni ameriški obrambni minister Donald Rumsfeld je leta 2003, na predvečer skupne ameriško – britanske invazije na Irak podal slavno kritiko Franciji in Nemčiji, pa tudi Belgiji, ki so tej akciji nasprotovale in jih poimenoval "stara Evropa" in hvalo "novi Evropi", državam, ki so ZDA podprle (Heuser v Baylis in Roper 2006, 194). Sontag (v Levy in drugi 2005, 211) glede na dejstvo nove delitve Evrope pravi, da so ZDA s tem jasno pokazale, kam še želijo razširiti svojo politično in vojaško moč, a na način, da se te države počutijo zaželene v okviru "novih", kamor sodi tudi VB, ki opominja na dejstvo, da so ZDA delovale po principu "kdorkoli je z nami, spada v "novo" Evropo"²⁴.

Glavna podpornica "vojne proti terorizmu" je bila VB, pridružili sta se ji tudi Španija in Italija, ki so v tistem času imele proameriško vlado, skupaj z npr. Poljsko, predstavnico vzhodnoevropskih držav, ki se je tvegano odločila za podporo, saj se je šele vključevala v EU. Tako sta Nemčija in Francija sestavljali jedro nasprotnikov ameriških vojaških posegov, VB, Italija, Španija, Poljska pa zagovornikov (Bugajski in Teleki 2007, 63). Rumsfeldova delitev Evrope je naletela na namerno ignoriranje tistih v Franciji in Nemčiji, ki so mnenja, da je EU najbolj napredna oblika družbene in gospodarske organizacije.

Posebej izstopa Francija, ki je že skozi zgodovino dajala večji pomen Evropi, v smislu, da je Evropa podaljšek Francije²⁵. Da bomo zares razumeli delovanje te evropske države tudi v 21. stoletju, moramo omeniti tudi Jacquesa Delorsa, francoskega socialista, ki je s francosko motivacijo predsedoval Evropski komisiji med strmim napredovanjem evropskega povezovanja, od dokončanja enotnega trga do Maastrichtskega sporazuma, ki je postavil temelje Evropski monetarni uniji. Po padcu berlinskega zidu je osrednja vloga pripadla Nemčiji in zdaj je mogoče razumeti občutja Francije tudi po 11. septembru, ko se je od nje pričakovalo, tudi zaradi članstva v NATO, da bo podprla "vojno proti terorizmu". Takratni

---

²⁴ "Whoever is with us is "new" " (Sontag v Levy in drugi 2005, 211).

²⁵ Leta 1977 je italijansko-francoski pisec Louis-Antoine Carracioli objavil knjigo z naslovom Pariz, vzor za tuje države ali francoska Evropa (Garton Ash 2006, 72).

francoski predsednik Jacques Chirac se je oklical za nasprotnika vseameriške politike, kar sicer ni bilo prvič²⁶ (Bereuter in Lis 2003). Njegovemu mnenju se je pridružil tudi njegov zunanji minister Dominique de Villepin, ki je posebej evrogauilistični odpor do ameriške politike in je na zasedanju Varnostnega sveta OZN povedal: "To sporočilo prihaja do vas iz stare države, Francije, s celine, kakršna je moja, Evropa, ki pozna vojno, okupacijo in barbarstvo" (Rumsfeld v Garton Ash 2006, 73). Kljub temu, da so mu v Varnostnem svetu takrat ploskali, pa je bila Chiracova retorika nepriznana s strani ostalih držav in je pri oblikovanju "ponudbe" za vodenje Evrope končal precej globoko, ko si je z Nemčijo prizadeval za razvoj lastne različice skupne zunanje in varnostne politike. Še posebej nenavadno je bilo, ko je želel pod svoje okrilje dobiti države srednje Evrope, ki so bile nekoč v okrilju Sovjetske zveze. Te iste države so podprle ameriško politiko. Kmalu zatem je Francija odnehala, saj je bilo jasno, da tako ne bo šlo in da se proti ZDA ne gre kar tako postavljati (Bereuter in Lis 2003). Lynch in Singh (2008, 236) ob tem opozorita tudi na dejstvo, da sicer obstajajo številne kulturne interpretacije, ki bi lahko dodatno pojasnile delovanje številnih francoskih vlad, ki so se trudile oslabiti "Pax Americana".

Nemčija se je v preteklosti držala nepisanega pravila ostati kar se da blizu Parizu in Washingtonu, kar je bilo videti tudi v ravnanju takratnega nemškega kanclerja Gerharda Schröderja, ko je poslal svoje čete na Kosovo in ko je zavzel vodilni položaj pri "obnovitvi posttalibanskega Afganistana". Občasno je Nemčija vendar le odklonila ameriško vodstvo, a nemški "ne" ameriški ideji o vojni v Iraku, je prišel na nejasen način (Garton Ash 2006, 75). Namreč, leto po napadu na ZDA je Schröder izjavil, da Nemčija v nobenem primeru ne bo sodelovala v vojaški akciji na Irak, tudi če Varnostni svet OZN odobri tovrstne sile. Ta drža anti-ameriške retorike je bila na mestu zaradi bližajočih se volitev v Nemčiji, na katerih je Schröder sicer zmagal, a je to stalo nemško-ameriške odnose in posledično tudi evropske. Transatlantski odnosi so bili postavljeni pod vprašaj (Bereuter in Lis 2003).

Zanimivo, proti ameriškemu sistemu sta se na tak ali drugačen način opredeljevali Nemčija in Francija, VB, ki bi jo lahko tudi pričakovali v kakšnem odporu, pa se drži nekje vmes. Malo na eni in malo na drugi strani. Garton Ash (2006, 65) pravi, da se je cela nova, povečana

---

²⁶ Že novembra 1999, v času svojega prvega mandata, je razkril svojo vizijo "multipolarnega sveta", v katerem bi naj EU prevzela pozicijo moči v mednarodnem ravnovesju in s tem uravnotežila ZDA. (Bereuter in Lis 2003).

Evropa zapletla v velik spor med silama evrogaullizma in evroatlanticizma, kar predstavlja spor desetletja, od katerega pa bo odvisna prihodnost Zahoda.

6 Zaključek

V diplomskem delu smo ugotovili predvsem to, da je tema odnosov med EU in ZDA zelo kompleksna. Vezi med obema so trdne in močne, vsaj navzven, saj ju povezujejo zgodovina, kultura, gospodarstvo in moč. EU je nastala s povezovanjem držav na stari celini in dobila evropske institucije, močne voditelje, Lizbonsko pogodbo in prvega predsednika Unije. Dobila je finančno in gospodarsko krizo, iz katere se že trudi izvleči. ZDA se je povezala zaradi podobnih, gospodarskih interesov, imela vojno za neodvisnost, številne predsednike, Busha, 11. september in prvo vojno, drugo vojno in vojno proti terorju. Dobila je finančno in gospodarsko krizo in prvega temnopoltega predsednika. Ob pisanju te naloge se je velikokrat zastavilo vprašanje, zakaj EU in ZDA toliko skrbita druga za drugo in zakaj ju sploh skrbi za druge. Podobno, kakor so pogosto spraševali Busha: "Zakaj? Zakaj vam je mar, kaj se dogaja zunaj Amerike?" Njegovega odgovora ni bilo zaslediti, medtem ko je bilo možno prebrati, da bi bilo morda res bolje, če nikomur ne bi bilo mar. Ugotovili smo, da imata ZDA, pa tudi EU svoja stališča precej grobo zapisana, verjetno zato, da jih lahko ob vsakem trenutku prirejata. To je opaziti v ameriški nacionalni strategiji, ki je predvsem odraz zunanje in ne notranje politike, kakor bi to tudi laik pričakoval. Dejansko se njihova zunanja politika izenači z notranjo oz. je tista notranja tako zelo nevidna, da je potrebno premisliti, kaj točno vsebuje in tudi kdo jo oblikuje.

Petrič (2010, 229-30) pravi, da na odločanje o zunanji politiki nemalokrat vpliva tudi javno mnenje, ki izraža pričakovanja, kakšna naj bo v določeni zadevi zunanja politika, kaj bi bilo potrebno ukreniti, katere cilje uresničiti. Poglejmo primer tovrstne javnomnenjske raziskave.

Nemški Marshallov sklad Združenih držav Amerike²⁷ (GMF) že od leta 2003 pripravlja letno poročilo v odnosih med EU in ZDA z naslovom *Transatlantic Trends, Key Findings*. Gre za

---

²⁷ The German Marshall Fund of the United States, ustanovljen je bil leta 1972 kot darilo Nemčije v spomin Marshallovem planu. Gre za nestransko ustanovo²⁷, ki se posveča spodbujanju in večjemu razumevanju odnosov med ZDA in EU, pa tudi transatlantskih in globalnih vprašanj. Sedež ima v Washingtonu, v Evropi pa še dodatnih sedem pisarn (Berlin, Bratislava, Pariz, Bruselj, Beograd, Ankara in Bukarešta). Dostopno prek: http://www.gmfus.org/about_gmf, 15. avgust 2010.

izčrpano letno raziskavo ameriškega in evropskega javnega mnenja, ki zajema ZDA in 12 evropskih držav²⁸.

Odnosi EU – ZDA so se v zadnjem letu precej izboljšali, odkar je predsednik ZDA postal Barack Obama. V letu 2009 je 75% ljudi v EU podprlo Obama v potezah mednarodnih zadev, kar je štirikrat več v primerjavi z oceno Busha leta 2008. V GMF pravijo, da odkar obstajajo, je to preobrat brez primere. Le v nekaterih državah so nad novim predsednikom manj navdušeni²⁹. Sicer za Evropejce Obama gotovo ni George W. Bush, saj je v letu 2008 Bushevo zunanjo politiko podprlo le 19 % anketirancev. Celo v Turčiji, kjer je Obama podprla le polovica državljanov, je razlika očitna, saj je Busha leta 2008 podpiralo le 8 % vprašanih. Skoraj polovica vprašanih (49 %) v EU in Turčiji meni, da je zaželeno, da ZDA tudi v prihodnosti uveljavljajo močno vodstvo v svetovnih zadevah, medtem ko je bilo leto prej takega mnenja le 38 % vprašanih.

Prvi del zadnjega desetletja je bil zaznamovan s transatlantskimi spori glede Iraka, saj si je Evropa želela večje neodvisnosti od ZDA. V zadnjih nekaj letih se kaže večja podpora NATO in posledično več interesa za krepitev transatlantske varnosti in diplomatskih vezi. V letu 2009 je Afganistan postal "boleča zvezna točka", saj Evropa nasprotuje vojni. V ZDA so ljudje imeli tako pozitivno mnenje o ameriški vladi nazadnje leta 1990, kljub temu da vedo, da Obama vztraja pri svojih četah v Afganistanu oz. da jih želi še povečati. Pri ravnanju z Iranom je pluralnost Američanov podprta s pogajanjem za odpravo programa za jedrsko orožje v Teheranu. Večina ljudi v EU nasprotuje uporabi take sile. NATO, utelešenje transatlantskega partnerstva v varnosti, se zdi bistven 58 % vprašanim v EU in Turčiji ter 62 % Američanom. Podpora za vojaško zavezništvo se je v zadnjih letih ponovno povzpela. Ne glede na visoko odobravanje transatlantskega varnostnega sodelovanja, pa se vse zaveznice NATO ne strinjajo glede Afganistana. 62 % anketirancev v EU in Turčiji je pesimističnih glede stabilizacije razmer v tej bližnjevzhodni državi. Najbolj negativni so Nemci (75 %). Vse države, ki so zajete v raziskavo o transatlantskem sodelovanju, imajo svoje vojake v Afganistanu, zato je razumljivo mnenje, da želijo zmanjšati vojaško moč z odpoklicem, kar pa ne velja za ZDA. Popolne odstranitve vojakov si želi 51 % Poljakov, 41 % Nemcev in Britancev. Več kot polovico (55 %) držav zahodne Evrope in 69 % držav iz vzhodne Evrope si želi zmanjšati

---

²⁸ Bolgarija, Francija, Nemčija, Italija, Nizozemska, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Španija, Turčija in Združeno kraljestvo.

²⁹ Bolgarija, Poljska, Romunija, Slovaška in Turčija

svoje čete. Evropejci in Američani se prav tako ne strinjajo o tem, kaj narediti glede Irana. Če diplomatska prizadevanja ne preprečijo Teheranu razvoja jedrskega programa, je 48 % vprašanih v EU in Turčiji za povečanje diplomatskega pritiska, a izključenje uporabe vojaške sile, kar se ni spremenilo že od leta 2007. Američani so mnenja, da se sicer lahko poveča diplomatski pritisk na Iran, vendar tudi uporaba vojaške sile ni izključena.

71 % Američanov in 66 % anketiranih v EU in Turčiji je mnenja, da imajo ZDA in EU dovolj skupnih vrednot, da lahko sodelujejo na vseh področjih mednarodnih problemov. Ta delež se ni veliko spreminjal v zadnjih letih v ZDA, se je pa odločno povišal v Evropi, kjer je bilo v letu 2008 le 55 % anketiranih mnenja, da obstajajo v transatlantskem sodelovanju skupne vrednote. Drugačno je stanje glede varnosti, kjer je 71 % Američanov mnenja, da je vojna pod določenimi pogoji potrebna, 71 % Evropejcev pa meni ravno nasprotno. Le v VB se v 55 % strinjajo z ameriškim pogledom na to tematiko.

Predsednik ZDA Barack Obama je podedoval demoralizirana transatlantska razmerja, ki so bila resno vznemirjena zaradi nesoglasij na področju Iraka, podnebnih sprememb in evropskega nezadovoljstva v ameriški enostranskosti v mednarodnih zadevah. V zadnjih letih je Busheva administracija sicer želela popraviti ta vtis, a leta 2008 je večina vendar le upala na izvolitev Obame (GMF 2010), ki je v svoji knjigi zapisal, da vsi vemo, da je boj proti mednarodnemu terorizmu že od začetka oborožen spopad in "tekma idej", a da je ameriška dolgoročna varnost odvisna od "razsodne uporabe vojaške sile in tesnejšega sodelovanja z drugimi državami". Dodal je, da imajo Američani zdaj samo dve možnosti in ti sta ali vojaška akcija ali "izolacionizem" (Obama 2008, 30). Odziv je bil zato pričakovano zelo dober, evropska podpora ZDA je poskočila in kljub gospodarski krizi, se je ustvaril nov politični prostor za transatlantsko sodelovanje. Predsedovanje Obame po evropskem mnenju sicer še ni popolnoma zaživelo, saj so razlike še vedno prisotne in jih bo potrebno premostiti. Vsekakor je Obama v zadnjih mesecih oživil občutek za transatlantske odnose, in zdaj je na Washingtonu in na Bruslju, da to situacijo izkoristijo in iz nje potegnejo največ, kar lahko (GMF 2010).

V diplomskem delu smo raziskovali idejno sorodstvo in pragmatično sodelovanje med dvema močnima svetovnima silama. Želeli smo ugotoviti, ali za njiju velja rek "Imej svojega prijatelja blizu, sovražnika še bližje" in kakšno je sploh razmerje med prijateljstvom in sovraštvom, kje je meja enega in drugega. Verjetno bi v določenih primerih kar držalo, da

prijatelja spoznaš v nesreči, saj je Blair s svojimi govori po 11. septembru pokazal, da smo, če je ZDA, tudi v Evropi v vojni z njimi, saj je napad na njih napad na vse. Ob tem je zanimivo pomisliti, da je bilo slišati glasne vzklike držav NATO, ko so prepričevale katere druge države, naj se priključijo v Zvezo, da je napad na eno članico napad na vse. Nasprotno, Nemčija po 11. septembru ni podprla ameriške odprave v Irak. A to so notranja nesoglasja, ki so v EU vedno bolj opažena kakor v ZDA, ker so tam mediji naklonjeni predsedniku in temu, kar reče, veliko bolj, kakor v EU, kjer se a priori ve, da bodo mediji prva opozicija. Morić je rekel, da so prava prijateljstva resnično možna samo med individuumi, morda med družino, sorodniki. Vse, kar presega to, so le še interesi. In interes je "duh poganjač" vsemu. Če pride med državami tako daleč, da morajo zovoljo nečesa tretjega vztrajati skupaj, je to "morati trpeti drug drugega". V tem primeru pride do "prijateljstva iz morati". Je to odgovor na idejno sorodstvo in pragmatično sodelovanje? Skozi preučevanje smo prišli do spoznanja, da obstajata tako idejno sorodstvo kot tudi pragmatično sodelovanje med EU in ZDA. Ideje so ju povezale in interesi včasih idejno razdružili, nastalo pa je pragmatično sodelovanje. Takšno, ki obe entiteti postavlja na zahod, četudi ju loči Atlantik.

Kljub temu, da gre za navidezno prijateljstvo in notranje sovraštvo, se da vse rešiti z diplomacijo ali z več vrstami diplomacije, za katero je pravi Kunič (v Haček in Zajc 2006, 90), da ne bo izgubila svojega pomena, ampak se bo v prihodnje še krepila, a bo potrebovala več prizadevanj za doseganje istih ciljev, kolikor je seveda to mogoče.

7 Literatura

1. Amanpour, Christiane. 2001. *Blair post 9/11 interview*. Dostopno prek: <http://edition.cnn.com/video/#/video/world/2009/08/24/amanpour.blair.post.9.11.cnn?ioref=allsearch> (10. avgust 2010).
2. Ash Garton, Timothy. 2006. *Svobodni svet*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
3. Baylis, John in Jon Roper ur. 2006. *The United States and Europe. Beyond the Neo-Conservative Divide?* Oxon: Routledge.
4. Baylis, John in Steve Smith ur. 2007. *Globalizacija svetovne politike*. Ljubljana: FDV.
5. Benko, Vladimir. 2000. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
6. Beuter, Doug in John Lis. 2003. Broadening the Transatlantic Relationship. *The Washington Quarterly* 27 (1) 2003–2004. Dostopno prek: http://www.twq.com/04winter/docs/04winter_bereuter.pdf (13. avgust 2010).
7. Brglez, Milan. 2008. *Filozofija družbenih ved v znanosti o mednarodnih odnosih: Od kritike političnega realizma h kritičnemu ontološkemu realizmu*. Ljubljana: FDV.
8. Bibič, Adolf. 1981. *Interesi in politika. Od kritike politične države k samoupravnemu pluralizmu*. Ljubljana: Delavska enotnost.
9. Boucher, David. 1998. *Political Theories of International Relations*. New York: Oxford University Press.
10. Bugajski, Janusz in Teleki Ilona. 2007. *Atlantic bridges. America's New European Allies*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc.
11. Chomsky, Noam. 2005. *911. Enajsti september*. Ljubljana: Sanje.
12. Delegation of European Commission to the USA. 1995. *Joint EU/US Action Plan*. Dostopno prek: <http://www.eurunion.org/partner/actplan.htm> (17. avgust 2010).
13. Eco, Umberto. 2009. *Po rakovi poti. Vroče vojne in medijski populizem*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

14. Europa – The official website of the European Union. *Evropa v 21. stoletju*. Dostopno prek: http://europa.eu/lisbon_treaty/index_sl.htm (15. avgust 2010).
15. European Delegation to the United States of America. 2010. *Ambassador João Vale de Almeida, Head, European Union Delegation to the US, Welcomes You to Our Website*. Dostopno prek: http://eurunion.org/eu/index.php?option=com_content&task=view&id=3825 (15. avgust 2010).
16. European Commission. *The EU and the United Kingdom*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/unitedkingdom/about_us/history_en.htm (10. avgust 2010).
17. Ferrell, Will. 2009. *You're welcome, America. A final night with George W. Bush*. Stand up comedy: The New York Times.
18. Ferfila, Bogomil. 2002 a. *ZDA. Svet na dlani, 7. knjiga*. Ljubljana: FDV.
19. --- 2009 b. *Primerjalne politike v sodobnem svetu. Teoretični del*. Ljubljana: FDV.
20. Geršak, Teodor. 1995. *NATO njegova preobrazba in Slovenija*. Ljubljana: Defensor.
21. Haček, Miro in Drago Zajc ur. 2006. *Demokracija v globalizaciji – globalizacija v demokraciji*. Ljubljana: FDV.
22. Hribar, Tine. 2004. *Euroslovenstvo*. Ljubljana: Slovenska Matica.
23. Kajnč, Sabina. 2008. *Razvoj evropske zunanje politike od Evropskega političnega sodelovanja do evropske varnostne in obrambne politike*. Ljubljana: FDV.
24. *Leksikon Cankarjeve založbe*. 1973. Ljubljana: Cankarjeva založba.
25. Levi, Daniel, Max Pensky in John Torpey ur. 2005. *Old Europe, New Europe, Core Europe. Transatlantic Relations After the Iraq War*. London: Verso.
26. Luard, Evan. 2001. *Človek, država in vojna*. Ljubljana: FDV.
27. Lynch, J. Timothy in Robert S. Singh. 2008. *After Bush. The Case for Continuity in American Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
28. Machiavelli, Niccolò. 1990. *Politika in morala*. Ljubljana: Slovenska Matica.

29. Morgenthau, Hans. 1995. *Politika med narodi*. Ljubljana: DZS.
30. Morić, Joško. 2010. Intervju z avtorico. Zagreb, 18. avgust.
31. Natek, Karel in Marjeta Natek. 2006. *Države sveta. Narava, prebivalstvo, državna ureditev, zgodovina, gospodarstvo, znamenitosti*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
32. Obama, Barack. 2008. *Pogum za upanje. Misli o obnovi ameriškega sna*. Ljubljana: Sanje.
33. Orders, Daniel, ur. 2007. *Transatlantic relations made simple*. Bruselj: The American Chamber of Commerce to the European Union.
34. Petrič, Ernest. 2010. *Zunanja politika Osnove teorije in praksa*. Ljubljana: Znanstveno raziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
35. Prunk, Janko. 2008. *Racionalistična civilizacija 1776-2000*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
36. Rutar, Dušan. 2003. *Noam Chomsky o anarhizmu & demokraciji*. Ljubljana: UMco d.o.o./ Zbirka Bela Premiera.
37. Schuman, Robert. 2003. *Za Evropo*. Celje. Mohorjeva družba.
38. Siedentop, Larry. 2003. *Demokracija v Evropi*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze, Študentska založba.
39. Svet Evropske unije. 2010. *Dogovor o evropski diplomatski službi*. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/showFocus.aspx?id=1&focusId=468&lang=sl> (15. avgust 2010).
40. The German Marshall Fund of the United States. *About GMF*. Dostopno prek: http://www.gmfus.org/about_gmf (15. avgust 2010).
41. Tocqueville, De Alexis. 1996 a. *Demokracija v Ameriki I*. Ljubljana: Krtina.
42. --- 1996 b. *Demokracija v Ameriki II*. Ljubljana: Krtina.
43. Todd, Emmanuel. 2005. *Po imperiju*. Ljubljana: Pasadena.
44. Toplak, Cirila. 2003. *"Združene države Evrope"*. Ljubljana: FDV.

45. Transatlantic Economic Council. 2009. *Annex – Review of progress under the framework for advancing Transatlantic economic integration between The United States of America and The European Union*. Dostopno prek: http://useu.usmission.gov/media/pdfs/tec_progress_report_oct09.pdf (12. avgust 2010).
46. Turnšek, Tit. 2008. *Dinamika mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Svobodna misel.
47. Ustanovna listina Združenih narodov. 1945. *Charter of the United Nations*. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml> (15. avgust. 2010).